

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 1

CENTRALISTÉ = KOMUNISTÉ? PŘÍKLAD OSTRAVSKA

Stanislav Knob

Stanislav Knob: Centralists = Communists? Example of Ostrava region

Czech Social Democracy has undergone a complex development, in which it split several times into several camps. Probably the least explored and reflected split is the one into the so-called Autonomists and Centralists, shortly before the First World War. Although both of these streams reunited after the war, many differences of opinion persisted, and so, in the next split, many Centralists joined the ranks of the newly-established Communist Party. This assertion can be proved by the example of the Ostrava Region.

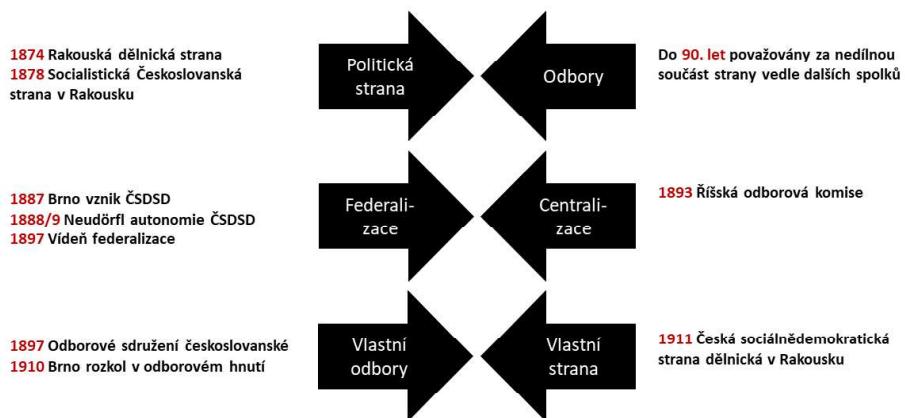
Key Words: Social Democracy, Centralists, Ostrava region, Biography, Communist Party

Sociální demokracie prošla během svého vývoje hned několika výraznými štěpeními. Krátce po svém vzniku to byl rozkol mezi umírněnými a radikály, který se podařilo překonat až na Heinfeldském sjezdu. Rozdělení sociální demokracie na autonomisty a centralisty, které vyvrcholilo v roce 1910, vzniklo na základě dvou protichůdných vizí: nacionalistické vs. internacionální (resp. anacionální) a centralistické vs. autonomistické. V tomto konfliktu proti sobě stály dvě nejsilnější organizace sociální demokracie: politická a odborová. Zatímco politická strana spěla postupně k federalizaci jednotlivých národnostních odnoží, tak naopak odbory vzhledem k praktické politice prosazovaly jednotnou centrálně řízenou organizaci, která mohla lépe prosazovat požadavky svých členů. Odbory však tvořily zásadní mocenský nástroj i ekonomickou základnu politických organizací, a proto jejich ovládání bylo vnímáno jako velmi citlivé téma. Jednotlivé národy, zejména Češi, nesouhlasily s centralizací odborů ve Vídni v rukou Němců. Požadovaly vlastní odbory a tím i možnost prosazovat svůj vliv dle národních zájmů. Situace nemohla dopadnout jinak, než že autonomisté si vytvořily vlastní odborové organizace, zatímco centrále věrné (tedy centralistické) odbory si vytvořily vlastní politickou stranu. Stalo se tak na dvou separátně konaných konferencích. První, která se uskutečnila 3. a 4. března 1910 v Brně, zastupovala 120 organizací a vyslovila se pro osamostatnění odborů, druhá, která se konala o měsíc později 3. a 4. dubna 1910 rovněž v Brně, setrvala na věrnosti vídeňské centrálce. Druží jmenovaní založili na sjezdu v květnu 1911 v Brně samostatnou politickou stranu Českou sociálnědemokratickou stranu dělnickou v Rakousku (tzv. centralistickou).¹

¹ Jiří MALÍŘ, *Od spolků k moderním politickým stranám*, Brno 1996, s. 186–187.

Autonomisté vs. Centralisté

K založení centralistické strany se můžeme dočít na stránkách Svornosti: „*Dne 14. května 1911 zůstane v dějinách dělnického soc. dem. hnutí v Rakousku nehasnoucím světlým bodem. V nynějších dobách běsnění nacionální furie, v době, kdy i českoslovanská strana zachvácena byla tímto zhoubným morem nacionálismu a kdy politický oportunitismus a osudně taktické ohledy vážně ohrožují trídní politiku rakouského proletariátu všech národností, vystoupila na kolbiště politického života nově ustavená strana dělnická, přihlásivši se k hájení původního a novotami politického života nepřibarveného učení socialistického. Hájení a chránění čistého trídního boje proletářského proti všem vnitřním i zevnějším nepřátelům jest vůdcí zásadou ustavené České soc. demokratické strany dělnické v Rakousku [...].*“²

„*Spor vyvrcholil již tak vysoko, že soužití s autonomisty v jakékoliv organizaci jest úplně vyloučeno. Je-li ale nemožno, aby členové centrálních odborových organizací byli zároveň příslušníky českoslovanské strany, pak také není možno, aby naši stoupenci byli stále odkažování na politický tisk českoslovanské strany, jenž se postavil úplně do služeb separatismu a neopomene žádné příležitosti k útočení a snižování našeho centrálního, mezinárodního hnutí. Naši stoupenci musí být vychováváni v duchu ryze socialistickém a k mezinárodní pospolitosti. Abychom tomuto velikému a krásnému úkolu mohli dostáti, musíme mít vlastní časopis, který by se této záslužné práce ujal.*“³

Zatímco v Čechách se až na výjimky odbory podřídily autonomistickému vedení sociální demokracie, na Moravě snaha zemského vedení české sociální demokracie o podřízení odborů stranickému ustředí, narazila na odpór. Centralisté měli silné postavení převážně

² Historická událost, Svornost, roč. I, č. 4, 19. 5. 1911, s. 1.

³ Našemu dělnictvu, Svornost, roč. 1, č. 1, 5. 5. 1911, Příloha/Předplatné.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 1

v národnostně smíšených oblastech, zejména na Brněnsku a Ostravsku. V jednotlivých významných spolcích se sdružovali němečtí i čeští dělníci již v samotných počátcích dělnického hnutí v průběhu první poloviny 70. let. Došlo tak k jejich názorovému a organizačnímu oddělení od vlivu jak německé liberální, tak české národní strany. Prosadil se zde jazykový utrakvismus. Obzvláště na Ostravsku a ve Slezsku byly díky složité národnostní situaci velmi silné internacionalistické tendenze i na přelomu století a svůj vliv si udržely až do vzniku Československé republiky. Důkazem může být vznik tzv. Ostravské internacionály v roce 1911, která koordinovala aktivity českých, polských i německých dělníků.⁴

Ještě v roce 1910 slavili autonomisté a centralisté největší dělnický svátek 1. máj společně. V následujícím roce již všude (s výjimkou Břeclavi) slavili autonomisté a centralisté zvlášť. V prvním čísle centralisticky laděné Svornosti se můžeme dočíst, že v Moravské Ostravě kráčelo 35 000 dělníků „hlásících se k mezinárodní sociální demokracii. Tábor lidu na Senném trhu v Moravské Ostravě [...] pro 15 až 20 tisíc osob [...] zahájil soudr. Brda [...]. K programu Význam májové oslav a požadavky dělnictva promluvili soudr. Cingr česky, Reger polsky a Exner německy, dále za ženy soudr. Niklowna z Ostravy a Seidlová z Vídni. Přijata byla ostrá rezoluce proti zbrojení, proti vládě mající absolutistické záslusky, pro sbratření všech národů a potíráni nacionálního běsnění.“ Odpoledne ještě Cingr s Regerem promluvili na táboru lidu v Orlové před 15 tisíci dělníky.

Střetávání centralistů a autonomistů⁵

Kraj	Politická organizace	Odbory	1. máj 1910	1. máj 1911
Ostravský	Autonomisté vs. Centralisté	Centralisté vs. Autonomisté	Společně	Odděleně
Brněnský	Autonomisté	Centralisté vs. Autonomisté	Odděleně	Odděleně
Hodonínský	Autonomisté	Autonomisté	Společně?	Odděleně
Prostějovský	Autonomisté vs. Centralisté	Autonomisté vs. Centralisté	Společně	Odděleně
Olomoucký	Autonomisté	Autonomisté	Odděleně	Odděleně

Přes úctyhodné úspěchy, kterých centralisté a jejich odbory v krátké době dosáhly, je nutné říci, že převaha byla na straně autonomistů. V roce 1910 měli autonomisté 375 místních organizací sdružujících 8778 členů a 114 mládežnických organizací s 3700 členy, zatímco centralisté pouze zhruba třetinu organizací a polovinu členstva.

4 J. MALÍŘ, *Od spolků*, s. 174–178, 186.

5 Josef KOLEJKA, *Rozkol sociální demokracie na autonomisty a centralisty v roce 1910 a činnost centralistické sociální demokracie v letech 1911–1919*, Slezský sborník 53, 1956, s. 13.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 1

I německá sociální demokracie měla na Moravě silnější zastoupení než centralisté. V roce 1911 měla ve 175 organizacích a spolcích 6928 členů.⁶ Značnou převahu měli autonomisté také v oblasti mediálního prostoru počtem titulů i odběratelů. Nejvíce centralistických tiskovin vycházelo v Brně a Ostravě. Centralistické listy byly snad ještě více postižení válkou než autonomistické, protože měly méně odběratelů. V případě jejich odchodu na frontu několik periodik zaniklo (Dělnický deník a Proletář).⁷ Po celou dobu své existence byli centralisté závislí na finanční podpoře rakouské sociální demokracie.⁸

Organizace autonomistů a centralistů

Autonomisté		Centralisté	
Politická organizace	Odbory	Politická organizace	Odbory
1910: 375 organizací, 8778 členů + 114 organizací mládežnických s 3700 členy	1914: 50 076 členů 1917: 40 364 členů 1920: 856 305 členů	1911: 135 organizací a 4000 členů 1913: 109 organizací a 11000 členů	cca 30 000 členů
Právo lidu (Praha), Ducha Času (Ostrava), Rovnost (Brno)	1917: 31 titulů Nazdar (Trnovany?)	Dělnický deník (Brno, Ostrava), Posel lidu (Plzeň)	Svornost (Ostrava) Nazdar! (Ostrava) Proletář (Duchcov)

Ve volbách v roce 1911 do říšské rady získali autonomisté na Moravě 91300 hlasů a ve Slezsku 11000 hlasů, zatímco centralistům odevzdalo na Moravě svůj hlas 8600 a ve Slezsku 10500 voličů. Autonomističtí sociální demokraté získali na Moravě celkem 11 mandátů, tzn. o šest více než ve volbách v roce 1907. Centralisté získali jediný hlas ve Slezsku pro Petra Cingra. V zemských volbách roku 1913 získali autonomisté sedm hlasů, o dva hlasy více než v roce 1906, zatímco centralisté vyšli naprázdno.⁹ Ve volbách se silně projevily koalice pro druhé kolo voleb, takže některé strany sice zaznamenaly vysoký zisk hlasů, ale získaly málo mandátů, protože se proti jejich kandidátům spojili v druhém kole voliči ostatních stran.¹⁰

6 J. MALÍŘ, *Od spolků*, s. 186–187.

7 *Zastavení časopisu*, Duch času, roč. X./VI. č. 73, 10. 9. 1914, s. 3.

8 Milan OTÁHAL, *K úloze centralistů v dělnickém hnutí na Ostravsku*, Slezský sborník 57, 1959, s. 362.

9 J. MALÍŘ, *Od spolků*, s. 186–187.

10 *Die Ergebnisse der Reichsratswahlen im 1911*, Österreischische Statistik, Neu Folge, 7. Band, 1. Heft, s. 170–190.

Výsledek voleb do říšské rady 1911

Země	Politický okres	Autonomisté	Centralisté
Čechy	Mladá Boleslav	2516	236
	Celkem	254 923	236
Morava	Brno (p. o. + město)	13186	2636
	Olomouc (p. o. + město)	3075	1174
	Moravská Ostrava	5578	1154
	Prostějov	3483	1021
	Celkem	91255	8631
Slezsko	Fryštát	1120	4866
	Frýdek	6066	4623
	Celkem	11056	10507

Úspěšnost autonomistů a centralistů ve volbách do říšské rady a zemského sněmu před válkou¹¹

Volby	Počet mandátů	
	Autonomisté	Centralisté
Volby do říšské rady 1911	Čechy: 14 Morava: 11 Slezsko: 0	Slezsko: 1 (Petr Cingr)
Volby do moravského zemského sněmu 1913	7	0

Skrz válku k samostatnému státu

Další volební klání mezi oběma stranami přerušila válka. Dle pamětí předního komunistického funkcionáře na Ostravsku a zetě centralisty Josefa Šavla Hynka Kožušníka „Ostravský proletariát zůstal na počátku války zcela bezbranný. Bez vůdců (ti byli povoláni do armády a posláni na frontu), bez perspektiv, zbaven legálních prostředků boje, nepřipraven na ilegální způsob boje, bránil se náporu útlaku živelně a dokázal, že revoluční duch v něm stále žije. Veškeré konference, schůze, atd. byly zakázány. Jediný případ známe z té doby, kdy tajemník Unie horníků Brda vydal leták, v němž vyzýval horníky k protestu proti prodloužení pra. doby. Byl zato postaven před válečný soud, ale proto, že věc předem

¹¹ Tamtéž.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 1

projednal s min. Homannem¹², byl za trest poslán na frontu.“¹³

Tyto informace jsou však zjednodušující. Činnost organizací byla ochromena výrazným omezením demokratických principů v monarchii na počátku války a nikoliv neaktivitou nebo absencí vůdců. Ačkoliv mnoho dělnických vůdců muselo narukovat na vojnu (např. Josef Šavel, František Hlaváček)¹⁴, ještě stále někteří zůstali (Petr Cingr, Jan Prokeš nebo výše zmíněný Vojtěch Brda). Brda mohl do jisté míry narukovat do armády z důvodu trestu za svou činnost, avšak zcela jistě byl povolán také kvůli svému věku (společně například i s poslancem říšské rady a zemského sněmu Janem Prokešem).¹⁵ Naopak v souvislosti s povolením režimu v letech 1916 a 1917 a sílicími nepokoji byli někteří dělničtí předáci vyreklamováni z fronty (Josef Šavel) nebo se vrátili po zranění, případně nemoci a vyřazení z armády ke své činnosti (František Hlaváček¹⁶). Vojtěch Brda měl tu smůlu, že byl zajat a skončil na Sibiři, nemohl být tak vyreklamován a do vlasti se vrátil až po čtyřech a půl letech (pravděpodobně v roce 1920).¹⁷

Kožušník kritizuje autonomisty i centralisty, že nedokázali využít revoluční atmosféry po vypuknutí socialistické revoluce v Rusku, a to i přesto, že se „v prosinci 1917 konala v Brně konference centralistů, která vzdala hold „první vítězné socialist. revoluci“ a vyslovila naději, že se svým vzorem dopomohou k vítězství také ostatním pracujícím“

12 Ministr veřejných prací Homann dal údajně za pravdu, dle vyprávění Kožušníka, stížnosti horníků na nedodržování osmihodinové pracovní doby, a teprve potom vydala Unie horníků rakouských zmiňované letáky. Kožušník, Hynek: Horníci odmítli sestátnění, a žádali socialisaci dolů. Archiv města Ostravy (dále jen AMO), Pozůstalost Hynka Kožušníka, č. kart. 2, stránky nečíslované. Tato informace je pravděpodobně nepravdivá nebo zkreslená. Horníci za Rakouska-Uherska pracovali v dole devět hodin (byl to jediný velký výsledek velké stávky z roku 1900). Emil von Homann byl ministrem veřejných prací až na konci války (23. června 1917 – 11. listopadu 1918), to už byl Brda dávno v ruském zajetí.

13 AMO, Pozůstalost Hynka Kožušníka, č. kart. 2, O bojích strany na Ostravsku. Příspěvek k diskusi na besedě pořádané dne 27. 2. 1954 v zasedací síni KV strany v Ostravě, s. 2.

14 Blíže např. *Decimování našich řad*, Duch času, roč. X./VI., č. 62, 5. 8. 1914, s. 3. Zde je uveden výčet důvěrníků sociální demokracie, kteří museli narukovat na vojnu. Dále také *Soc. dem. redaktoři na vojně*, roč. X./VI., č. 69, 29. 8. 1914, s. 3.

15 Ostravští odvedenci. Duch času, roč. XI./VII., č. 43, 15. 4. 1915, s. 3. Mezi odvedenci jsou jmenováni: soudcové dr. Joklik, dr. Löw a dr. Dietl, profesori Mácha, Šmilík, Příhoda a Hnatnický, poslanec Jan Prokeš, sekretář Unie Brda a redaktor Svornosti Pěcha, Horní komisař dr. Pecha, obchodníci Sobol a Smejkal. Na základě tohoto seznamu se nezdá, že by výběr branců byl ovlivněn politickou nebo profesní činností jednotlivých osob. Dále také viz *Přehlídky domobraneckých povinníků narozených v letech 1865–1872 a v letech 1873–1874*, Duch času, roč. XI./VII., č. 358, 18. 7. 1915, s. 5. Jsou zde jmenováni Brda a Prokeš, kteří narukovali vzhledem ke svému věku, resp. datu narození: Vojtěch Brda (8. 8. 1874) a Jan Prokeš (28. 5. 1873).

16 Osudy Františka Hlaváčka lze sledovat na stránkách Ducha času: *Sekretariát svazu českých horníků v Moravské Ostravě uzavřen*, roč. X./VI., č. 63, 8. 8. 1914, s. 3. (povoláním tajemníka soudr. Frant. Hlaváčka k vojsku, horníci se mají obracet na soudruhu Bečvárovského nebo posl. Prokeš v redakci Ducha Času; ve věcech hornických povede agenda revírní komitét se soudr. Hajdenem); *Naši krajané na bojišti*, roč. X./VI., č. 98, 7. 11. 1914, s. 3. (Soudruh Hlaváček, sekretář svazu českých horníků na Ostravsku na bojišti dosud zdráv); *František Hlaváček, tajemník svazu čs. horníků onemocněl a nachází se v nemocnici ve Vukovaru v Chorvatsku*, roč. X./VI., č. 112, 10. 12. 1914, s. 2; *Poděkování*, roč. X./VI., č. 118, 24. 12. 1914, s. 3. (soudr. Fr. Hlaváčka všem soudruhům z Děln. potr. spolku v Mal. Kunčicích za dar, který mu poslali do nemocnice Červeného kříže ve Vukováru (Slavonice), *Naši soudruzi ve válce*, roč. X./VI., č. 119, 29. 12. 1914, s. 2. (František Hlaváček přeložen z vojenské nemocnice ve Vukováru do lazaretu Červeného kříže v „Sokolovně“ v Moravské Ostravě); *Sekretariát svazu českých horníků opět v činnosti*, roč. XI./VII., č. 31, 16. 3. 1915, s. 2. (soudr. František Hlaváček se po 7 měsících vrátil z bojiště a nastoupil opět svou funkci na Nádražní třídě č. 35); roč. XI./VII., č. 55, 13. 5. 1915, s. 1. (Místo Jana Prokeše, který musel narukovat, nastoupili do redakce Ducha času jako zodpovědný redaktor Metoděj Štěpánek. Vydavatelem byl František Hlaváček.)

17 Tereza FEIXOVÁ, *Vojtěch Brda*, Biografický slovník Slezska a severní Moravy, Ostrava 2016, s. 22.

na světě. Jednání o brest-litevský mír bylo podepřeno mohutným stávkovým hnutím rakouského proletariátu. Lednové stávky 1918 se zúčastnili také ostravští pracující.“¹⁸ Vůdcové dělníků však v této chvíli vyzývali ke klidu a vyčkávání.

Na jaře 1918 se začaly na ostravských závodech tvořit Dělnické rady. Dne 30. června 1919 na konferenci odborových funkcionářů ve Vítkovicích došlo k založení ústřední dělnické rady, která měla za úkol „... připravit dělnictvo k plnění jeho evolučních úkolů v době státního převratu... Autonomisté se postavili proti DR a prohlásili je za Perglův podnik... Pergl jim (rozuměj dělnickým radám, pozn. SK) nepřikládal úkoly, které měly sověty v Rusku. Měly se zabývat hospodářskými úkoly.“¹⁹ Dle Kožušníka tak nemohly a nesehrály svoji revoluční úlohu. Totéž platí o socialistické radě, která vznikla na Ostravsku 14. října 1918. Hned na následující den vyhlásila sice dvacetí čtyř hodinovou generální stávku a tábor lidu na Senný trh (dnes Náměstí republiky v Ostravě) a Jan Prokeš zde vyhlásil socialistickou republiku, k žádným dalším akcím nedošlo. Následný průvod směřoval totiž na hlavní náměstí (dnes Masarykovo náměstí), kde Prokeš svůj projev zopakoval z balkonu obchodního domu Baťa. Když zazněla slova o socialistické revoluci, tak zasáhlo četnictvo s oddílem vojska, které manifestaci poměrně snadno bez ztrát na životech rozehnalo. Ostatní občanské strany se od této iniciativy z pochopitelných důvodů distancovaly.²⁰

Již na podzim roku 1917 byla obnovena činnost tzv. Ostravské internacionály. Sdružovali se v ní ostravští centralisté a představitelé německé a polské sociální demokracie. Vzhledem k tomu, že výše zmíněná Socialistická rada nepřijala mezi své členy Němce ani velmi početné a vlivné Poláky, tak bylo dělnictvo značně nejednotné s mnoha organizacemi (odbory, dělnické rady, Socialistická rada, Ostravská Internacionála), přičemž však ani jedna nezískala rozhodující vliv na politickou situaci. Iniciativy se tak chopil nově zřízený Národní výbor, který se stal reprezentantem politické moci v kraji. V něm sice zasedli zástupci dělníků (např. centralista Josef Šavel měl v Národním výboru na starosti mzdrové požadavky a hmotné poměry horníků)²¹, ale i jiných měšťanských stran. Díky tomuto vývoji se Ostrava nestala místem socialistické revoluce. Hynek Kožušník k tomu ze své pozice komunisty znechuceně dodal, že ze strany „centralistů to byla nezkušenosť, bezradnost, nedostatek odvahy a z pohledu autonomistů zrada.“²² Zatímco všechny předáky centralistů jednotně kritizuje: „Brda, Lízák, Červenka a hlavně Pergl nedovedli dát akcím náplň a politický charakter.“²³ včetně Brdy, který ještě byl v ruském zajetí, tak svého tchána Josefa Šavla obhajuje, že byl vyřazen z politické činnosti díky nemoci.

Sloučení centralistů s autonomisty

„Nacionalismus byl překážkou pro sloučení obou stran na Ostravsku i po převratě v roce 1918. K organizačnímu sloužení obou stran došlo přesto na konferenci v Brně

18 AMO, Pozůstalost Hynka Kožušníka, č. kart. 2, O bojích, s. 3.

19 Tamtéž.

20 Blažena PRZYBYLOVÁ a kol., *Ostrava. Historie – Lidé – Kultura*, Ostrava 2013, s. 333.

21 V Národní radě na Ostravsku byla zřízena hornická sekce, kterou řídil Josef Šavel a Boh. Šída. AMO, Pozůstalost Hynka Kožušníka, č. kart. 2, Rok 1920 na Ostravsku, stránky nečíslovány.

22 AMO, Pozůstalost Hynka Kožušníka, č. kart. 2, O bojích, s. 5.

23 Tamtéž, s. 6.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 1

dne 16. 3. 1919.²⁴ O ideovém sloučení však nelze hovořit. Centralistům se i v jednotné straně zaručilo právo, aby ve společné straně hájili a šířili zásady třídní a mezinárodní na zásadách marxistického socialismu. V Ostravě zůstaly centralistům oba časopisy *Dělnický deník* a *Svornost*. Prakticky si obě strany ponechaly celý svůj aparát i své místní organisace. I ve společné straně stáli centralisté v oposici proti autonomistům. A vytvářeli pak jádro levice a to nejen organizačně ale i ideologicky.“²⁵

Podmínky centralistů při sloučení s autonomisty byly shrnutý do devíti bodů:

1. „Zaručení svobody ve společné straně hájiti a šířiti zásady třídní, mezinárodní a komunistické.“
- 2.–5., 7. Přiměřené zastoupení ve výkonných výborech, představenstvu strany, na mezinárodních konferencích, veřejném životě.
6. Vydávání Dělnického deníku, Ostravského deníku, Svornosti zajišťuje se i po sloučení. Vydavatelstva této časopisů tvoří naši soudruzi volení v Brně a Mor. Ostravě. Vydávání dalších časopisů nebudou kladený další překážky.
8. Vyřešení personálních otázek.
9. Dodržování těchto ujednání ve všech částech oblasti působení (tzn. také v Dolních Rakousích).²⁶

Situace na Ostravsku nebyla v době slučování obou stran klidná. Docházelo zde ke sporům o Těšínsko, své požadavky vyjadřovali také početní Němci. V oblasti vypukla celá řada stávek za zvýšení mezd, zlepšení zásobování apod. Již v únoru a březnu 1919 se na Ostravsku objevily sympatie s ruskými bolševiky zejména na půdě politického spolku Spravedlnost, kde několikrát vystoupil Josef Pergl.²⁷ V květnu téhož roku vypukly stávky za socializaci dolů, které potlačilo vojsko.²⁸ Počet členů sociální demokracie v průběhu let 1919 vzrostl z 1200 na více než 20 000.²⁹

„Ke střetnutí obou směrů došlo velmi záhy a sice v otázce poměru k maďarské republice rad. Ostravská pravice soc. dem. se postavila proti maďarské republice rad. Tvrdila, že ČSR je státem dělníků a že jej dělnici budou hájit. Levice se postavila rozhodně proti intervenci... Levice odsoudila také vojenské akce Legionářů v Rusku a žádala jejich návrat do ČSR. Žádala, aby po vzoru proletariátu v dohodových zemích byly také u nás organizovány protestní stávky a demonstrace proti intervenci v Rusku. V Ostravě se takový tábor skutečně konal. Na táboru mluvil Pergl. Pokud je zjištěno, konala se protestní stávka na jámě Odra. Ostravská levice zabránila také v roce 1920 přepravě zbraní a munice do Polska pro intervenční válku proti Sov. Rusku.

Oba směry se rozcházely také v poměru ke koaliční vládě s agrárníky a měšťáky... Levice

24 Dle Miroslav BOUČEK a kol., *Dějiny KSC v datech*, Praha 1984, s. 130. se tak stalo 18. března 1919.

25 AMO, Pozůstalost Hynka Kožušníka, č. kart. 2, O bojích, s. 6.

26 Josef KOLEJKA, *Ostravští sociální demokraté na brněnské konferenci centralistů 15. – 16. února 1919*, Slezský sborník 51, 1953, s. 401.

27 4. a 5. 3. 1919 se konala dvě setkání spolku Spravedlnost ve Vítkovicích a v Moravské Ostravě. Josef Pergl na první z nich vysvětloval program ruských bolševiků. 12. 3. 1919 referoval Josef Pergl o příkladu ruského proletariátu v Zábrěhu. Mečislav BORÁK – Dušan JANÁK, *Přehled dějin KSC v Severomoravském kraji v datech 1848–1981*, Ostrava 1983, s. 71–72.

28 Tamtéž, s. 73.

29 Tamtéž, s. 75.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 1

tuto rudo-zelenou koalici zavrhovala. ... tvrdila, že tato koalice znamená konec socializace. Již při pozemkové reformě došlo k rozporům. Levice správně řekla: ,... bud' se tato koalice rozbije již o pozemkovou reformu, anebo zahodíme naše požadavky do žita... ' - Koalice se tehdy ještě nerozbila, ale socialistické požadavky šly do žita...

Ostravská levice postupovala velmi nerozhodně. Pranýřovala sice před dělnickou třídou, že koalice nemůže splnit základní požadavky děln. třídy, ale z důvodu stranické disciplíny a jednoty strany se s ní smířovala. Vůbec politika ostravské levice se značně lišila od politiky vedené Šmeralem a Zápotockým.

Rozpor mezi levicí a pravicí na Ostravsku stále narůstaly. Výkonný výbor ostravského kraje vedený pravičáky zamítl návrh na doplnění programu: ..., pokud se týká taktických směrnic politiky strany, které navrhujete, totiž: - požadavek zřizování dělnických rad, otázka diktatury proletariátu, zavrhování parlamentarismu a myšlenka násilné revoluce sociální, musíme konstatovat, že jsou to vesměs věci, které stojí v zásadním rozporu s programem naší strany a s usnesením politiky a taktiky strany a že s nimi nesouhlasíme.

... Po dubnových volbách v roce 1920 otázka koalice přišla znova na denní pořad. Ostravská levice žádala svolání sjezdu strany, který by určil další politiku a postup strany. Razila heslo: Ven z koalice! Přenechte zodpovědnost měšťákům!

... Na kraj. konf. soc. dem. organizací dne 25. 7. 1920 došlo k měření sil mezi pravicí a levicí. Za pravici mluvil Stivín, za levici Pergl. Při hlasování prošla resoluce pravice 60 hlasů proti 29. Většinu organizací měla v rukou pravice. Levice podcenila organizační práci. Ostravský kraj měl prostě pravičáckou většinu a odhlasoval ústřednímu výboru odložení sjezdu a na konferenci v září se vyslovil proti pokusům „komunistů“ o rozvrat ve straně a odhlasoval pražskému vedení důvěru. Též dělnictvo VŽ se postavilo za pravici.

Levice měla v rukou Odborovou radu a měla značný vliv zejména na horníky na Těšínsku. Při náležitém rozvinutí práce mohla levice získat mnohem větší vliv, hlavně v odborech... V podstatě však odborové hnutí se postavilo na stanovisko neutrality. Zakazovali svým členům, aby se nezúčastňovali žádných akcí a projevů politických stran. Svaz horníků žádal „zlatou střední cestu“. Funkcionářům odborů bylo zakázáno, aby se zúčastňovali práce ve výkonných výborech polit. organizací, dokud nebude politický spor vyřešen. Stanovisko neutrality je prý nutné v zájmu zachování jednoty odborů (:Nazdar – Brda:). Toto stanovisko zaujímal také Pergl.

Zářijového sjezdu strany se z Ostravska zúčastnilo pouze několik málo delegátů. Většina šla s pravicí. Dne 1. října 1920 byl na Ostravsku zřízen župní sekretariát levice, jehož vedením byl pověřen bývalý centralista Frant. Täuber. Levice se těžce probíjela. Ani místnosti ke schůzování nemohla získat. Výhodu měla, že měla svůj zavedený tisk. V roce 1920 došlo k roztržce také v něm. soc. dem., která téměř celá přešla na stranu levice a dala svým delegátům dokonce příkaz, aby na sjezdu, který se konal dne 3. října 1920 v Liberci, hlasovali pro vstup do III. Internacionály. S levicí šla také převážná většina polských sociálních demokratů (PPSD).³⁰

Také Otakar Káňa ve své práci z 50. let tvrdí, že za vznikem krajní politické levice stáli centralisté. Také on se ze své pozice marxistického historika neubránil kritice poměrů na Ostravsku nepříznivých pro posílení radikálních sil: „Levice na Ostravsku neměla svou pevnou organizační strukturu. Hlásily se k ní bývalé organizace centralistů. Ty vytvořily

30 AMO, Pozůstalost Hynka Kožušníka, č. kart. 2, O bojích, s. 6–10.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 1

na podzim roku 1920 Akční výbor sociálně demokratické strany (levice). Též centralistický „Dělnický deník“ se stal orgánem marxistické levice na Ostravsku. V místních sociálně demokratických organizacích probíhala diferenciace, některé organizace, kde měli převahu centralisté, hlavně v hornických okresech, hlásily se celé k marxistické levici. Dělnictvo bylo mnohde desorientováno, zvlášť v organizacích, kde měli převahu pravice a vedení bylo v rukou oportunistických sekretářů (nejvíce ve Vítkovicích). V těchto organizacích docházelo k vylučování stoupenců levice...

...Do obcí, kde vedení měli dříve pravice a levice těžko pronikala. Vládní komisaři vydávali zákazy o pronajímání hostinských místností pro schůze levice, byly vydány také úřední vyhlášky se stejným obsahem. Schůze levice byly rozbití. Ani tyto překážky nemohly odradit ostravské soudruhy od další práce a od boje. Organizace nejen existovaly, ale rostly a přibývalo jich. K 1. dubnu 1921 měla levice již 92 místních organizací s 12 493 členy...

Za této situace nebylo těžko isolovat Akční výkonného výbor od mas. Jediným spojovacím prostředkem byl zde Dělnický deník, který byl ke všemu ještě vydáván až v Brně. Stačilo, aby jej policie zabavila a dělnictvo zůstalo bez potřebných informací a instrukcí.

Výbory levice nemohly v průběhu akce a zvýšeného napětí používat ani veřejných spojovacích prostředků, - telefonů, telegrafů a podobně, poněvadž ty byly pod policejním dohledem. Na druhé straně pravice měli k dispozici vše. Vůdce pravice Jan Prokeš byl vládním komisařem na Ostravsku a svých mocenských posic zneužíval k boji proti revolučnímu dělnictvu ve prospěch pravice... Na příklad presidiální rada správní komise narídila bytovému úřadu, aby redakci a administraci „Dělnického deníku“ odepřel pronajmutí místnosti. Naopak pravice dostala na opravu Lidového domu od správní komise 70 000 Kčs.

Legální práce Akčního výkonného výboru levice byla snadno mařena a znemožňována, na illegální práci nebyla levice ještě připravena. Sít' důvěrníků a spojení s jednotlivými organizacemi vznikaly teprve v průběhu prosincové stávky. Akční výkonného výboru sociálně demokratické strany (levice) byl mluvčím českého dělnictva na Ostravsku.“³¹

Ostravský rodák Josef Kotas a jeden z předních spoluzakladatelů KSČ na Ostravsku shrnul situaci v oblasti slovy: „Ostravsko se v této napjaté době zdaleka nestalo centrem, které by mělo určující postavení v celém revolučním proudu. Z tohoto hlediska zůstávala daleko za Kladnem, Brnem, Oslavany i Slovenskem... Ostravští proletáři vkládali nesmírnou důvěru do jednotného masového odborového hnutí...“³²

Ostravská KSČ

Vedení ostravské sociální demokracie zůstalo po celé meziválečné období v rukou pravice, tedy ostravských autonomistů (Prokeš, Chalupník, Witt, Šída, Čepek). Avšak od 10. října 1920 měla ostravská levice v malé místnosti Odborové rady na Poděbradově ulici v Moravské Ostravě svůj župní sekretariát a na sklonku roku přenesla z Brna do Moravské

31 Otakar KÁŇA a kol., *Z dějin dělnického hnutí na Ostravsku*, Ostrava 1957, s. 69–72.

32 „V roce 1920 bylo na Ostravsku odborově organizováno na 130 000 českých a polských dělníků v Odborovém sdružení československém, spjatém se sociálně demokratickou stranou. Čeští a polští horníci byli téměř ve 100 % odborově organizováni v jeho Sazu horníků.“ Josef KOTAS, *Vzpomínky na boje KSČ a dělnické třídy na Ostravsku za buržoazní republiky (1917–1933)*, in: Ostrava. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města 7, Ostrava 1974. s. 295.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 1

Ostravy vydávání Dělnického deníku jako svého hlavního tiskového orgánu.³³ Redakce Dělnického deníku byla rozšířena o devatenáct členů a měla fungovat jako prozatímní akční výbor ostravského dělnictva.³⁴ Přiblížně ve stejné době se spojily župní výbor levice, krajský výbor polské a okresní výbor německé sociálně demokratické strany a utvořily společný koordinační výbor s názvem Mezinárodní výbor sociálně demokratických stran Velké Ostravy,³⁵ který navázal na tradici Ostravské internacionály.

Rozkol v sociální demokracii a boj o Lidový dům v Praze měl svou dohru také v Ostravě. Pravicové křídlo strany svolalo konferenci důvěrníků, na které referovali tajemníci Koukal a Kaspařík. Celá konference vyzněla proti levici. Ta uspořádala důvěrnou schůzi, které se dle policejní zprávy zúčastnili Pergl, Hes, Šenovský, Pěcha a Sedláček. Naplánována měla být stávka, která měla ochromit zejména práci v plynárně, elektrárně, címqž se měl zastavit provoz většiny továren i pouličních drah. Horníci měli také zastavit provoz v továrnách, ve kterých by se nepřidal dělníci ke stávce. Tento plán byl však nereálný. Většina závodů měla své vlastní elektrárny a výpadek by tak zasáhl více domácností a dopravu než podniky. Navíc byla celá akce prozrazena, a proto došlo jen ke krátkému výpadku práce v plynárně a částečnému omezení provozu v elektrárně. Následné stávky se i tak zúčastnilo cca 25 000 dělníků z více než dvou desítek dolů. Vůdce levice Josef Pergl však přísně respektoval příkaz, že odboráři nesmí stávkovat. Policejní komisařství vyhlásilo výjimečný stav a hrozilo vyhlášením stanného práva. Stávka skončila 17. prosince.³⁶

Spor mezi levicí a pravicí pokračoval i po potlačení stávky. V květnu 1921 vznikla KSČ. V Moravské Ostravě se ke komunistickému proudu přihlásily dvě konference, nejprve župní konference české sociálně demokratické levice 17. dubna 1921, která přijala 21 podmínek Kominterny, a poté župní slučovací konference komunistů české, německé³⁷ a polské³⁸ národnosti konaná 18. září 1921.³⁹ Obě konference se konaly v tradičním domě politické levice na Ostravsku, v hostinci U Slunce.⁴⁰

V největším meziválečném vystoupení horníků v generální stávce na podzim 1923, které se zúčastnilo více než 130 000 horníků z celého Československa (z toho 43 000 v Ostravsko-karvinském revíru) si počítala lépe sociální demokracie, která dokázala snížit původní požadavek těžařů z 30 % snížení platu na 13 %, které navíc garantovala sama vláda. KSČ vystupovala v tomto sporu pouze ve stínu sociálních demokratů.⁴¹

Větší úspěchy KSČ (např. ve volbách) strany v následujících letech byly zmařeny úspěšnou politikou ostravských autonomistů, kteří se drželi linie společenských změn

33 Konference se zúčastnilo 325 důvěrníků sociálně demokratické levice z Ostravska, Opavska, Těšínska. M. BORÁK – D. JANÁK, *Přehled dějin KSČ*, s. 82.

34 Tamtéž.

35 Karel JIŘÍK – Blanka PITRONOVÁ, *Dějiny Ostravy*, Ostrava 1967, s. 491–493.

36 AMO, Pozůstalost Hynka Kožušníka, č. kart. 2, O bojích, s. 12–13.

37 Německá sociální demokracie se přiklonila k levici na Ostravsku na konferenci 1. 8. 1920. M. BORÁK – D. JANÁK, *Přehled dějin KSČ*, s. 80.

38 Polská marxistická levice kolem Emanuela Chobota se odtrhla od výboru polských socialistů v Těšíně (PPS) 21. 3. 1920 a založila vlastní samostatnou stranu „PPSD v Československé republice“. M. BORÁK – D. JANÁK, *Přehled dějin KSČ*, s. 77.

39 Karel JIŘÍK a kol., *Dějiny Ostravy*, Ostrava 1993, s. 320.

40 K. JIŘÍK – B. PITRONOVÁ, *Dějiny Ostravy*, s. 494.

41 Tamtéž, s. 496.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 1

skrze cestu parlamentní demokracie. Ne nadarmo zazněly tyto principy na XIV. celostátním sjezdu sociální demokracie konaném právě v Moravské Ostravě 19. – 22. dubna 1924. Dále postupným oživením hospodářství po poválečné krizi a tzv. zlatá léta 1924–1929. Tato situace nahrávala spíše politice smířování než destruktivní politice KSČ plné sektářství, ignorování národních zájmů ve prospěch podřizování se mezinárodnímu komunistickému hnutí, které právě v polovině 20. let vyhlásilo na V. kongresu Kominterny (a následně na II. sjezdu KSČ) potřebu bolševizace strany. Na krajské úrovni se tato skutečnost projednávala na konferenci KSČ v Moravské Ostravě 16. – 17. srpna 1924. Ačkoliv na této konferenci zazněly některé racionální myšlenky, např. užšího spojení KSČ s masami a boj za dílčí každodenní zájmy dělníků, přesto se strana rozhodla jít cestou radikalismu, vyhrocování konfliktu s podnikateli a státní mocí. To se projevilo ve stávkách za zvýšení mezd horníků, kovodělníků a lučebníků na Ostravsku, která proběhla na přelomu března a dubna 1925 a skončila rozehnáním demonstrantů a zastřelením čtyř lidí při demonstraci v Orlové a neúspěšné stávky stavebních dělníků za zvýšení mezd v září 1926, dále v dalších protestních projevech a táborech lidu (např. proti vysokým cenám potravin, propouštění z práce, zavedení pevných obilních cel, sílícímu českému fašismu) v druhé polovině 20. let.

Na konci 20. let tak byla strana v izolaci a navíc ji zasáhl rozkol v souvislosti s prosazením Klementa Gottwalda do čela KSČ a tím definitivní příklon k bolševickému směru. Na krajské úrovni byl tento rozkol řešen podobně jako v pražské centrále vyloučením všech, kdo se odchýlili od bolševizačních představ napravo, jako nežádoucích elementů ve straně.⁴²

Poměr sil mezi KSČ a sociální demokracií

Poměr sil mezi KSČ a sociální demokracií není úplně jednoduché vyčíslit počtem členů obou stran. Problém je zejména v tom, že přesný počet členů KSČ nebyl nikdy zcela znám, protože až do roku 1930 posílalo krajské vedení jednotlivým okresním výborům a organizacím legitimace nevyplněné. Teprve ony je vyplňovaly a vydávaly členům, ale bez evidence. Ani poté, co byly vyměněny legitimace za nové v černých deskách (1930), které byly vyplňovány přímo v krajském vedení (osobně Vojtěchem Dolejším) neexistoval seznam členů ani členská kartotéka z bezpečnostních důvodů. Tehdy bylo vydáno cca 2000 nových legitimací. Počet členů se odhadoval nejvíce podle došlých příspěvků, které chodily často s velkým zpožděním.⁴³

Další důvod, proč nebyl přesný počet komunistických straníků znám, podává Josef Kotas: „Organizování stranických schůzí a školení bylo rovněž velmi obtížné. Schůze se musely často konat ilegálně... Od poloviny 20. let byly i u nás zakládány závodní organizace. Ale náš politický život se stále více soustředoval v místech bydliště, na vesnicích a v koloniích než na šachtách... My jsme se snažili, aby se na podnicích nevědělo, kdo je komunistou... Na řadě závodů jsme neměli po r. 1925 oficiálně ani jednoho člena, a přece tam komunisté byli a pracovali. Praxe pak byla taková, že jsme tyto soudruhy navštěvovali v koloniích,

42 K. JIŘÍK a kol., *Dějiny Ostravy*, s. 322.

43 Vojtěch DOLEJŠÍ, *Ze vzpomínek na revoluční hnutí na Ostravsku v letech 1928–1929*, in: Ostrava. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města 3, Ostrava 1966, s. 262–263.

tak, aby neupadli v podezření a nebyli proto vyhozeni z práce.“⁴⁴

Sociální demokracie zažila velký volební úspěch v prvních poválečných volbách do poslanecké sněmovny a senátu Národního shromáždění, který již ale nebylo možné zopakovat, přesto se strana s výjimkou voleb v roce 1925 držela v první trojici nejsilnějších stran v poslanecké sněmovně i senátu. KSČ naopak zažila největší volební úspěch v roce 1925, kdy byla v českých zemích nejsilnější stranou a v celém Československu jen těsně na druhém místě za agrárníky spojenými s Hlinkovou ludovou stranou. V následujících volbách v roce 1929 i přes propad voličské základy v souvislosti s bolševizací strana udržela třetí nejsilnější pozici. Horší výsledky vykazovala strana v senátu. Snad za to mohl vyšší věk potřebný k aktivní i pasivní volbě a tím i snad konzervativnější názory a také mnohem větší volební kraj zahrnující nejen XIV. volební kraj s centrem v Moravské Ostravě, ale také vedlejší kraj se sídlem v Olomouci.

Ve volbách panovalo mezi celorepublikovými průměry a výsledky ve volebním kraji se sídlem v Moravské Ostravě rozdíly. Na průmyslovém Ostravsku nemohla dosahovat vysokých volebních úspěchů agrární strana. Na druhou stranu své silné postavení zde měla lidová strana stejně jako na celé Moravě. Sociální demokracie zde udržela i přes různá oslabení velice silnou pozici a ve všech volbách dosáhla lepších výsledků než komunistická strana. Ostravsko bylo vedle Plzeňska⁴⁵ nejvýznamnější baštou sociální demokracie. V každých volbách získala strana cca 70 až 95 000 voličů, což činilo zpravidla deset procent celostátní voličské základny ve volbách do obou komor Národního shromáždění. Většinou zvítězila nebo měla alespoň silně pozice po celém XIV. volebním kraji.

Komunisté získávali ve volbách do poslanecké sněmovny v oblasti jen asi šest až osm procent celostátní voličské základny do poslanecké sněmovny a stejně jako v celorepublikovém měřítku zpravidla propadli v senátu. Největším konkurentem sociálních demokratů na Ostravsku byli tedy spíše lidovci, kteří v roce 1925 vyhráli s převahou volby do poslanecké sněmovny i senátu a v dalších volbách zaznamenali velmi dobré výsledky. Ve volbách v roce 1935 zvítězila v kraji vzhledem k početné německé menšině Sudetoněmecké strana.⁴⁶

⁴⁴ Josef KOTAS, *Vzpomínky na boje KSC a dělnické třídy na Ostravsku za buržoazní republiky (1917–1933)*, in: Ostrava. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města 7, Ostrava 1974, s. 300.

⁴⁵ ČSSDSD zvítězila ve všech volbách, získala cca 100 000 voličů ve všech volbách do poslanecké sněmovny, tzn. až 15 % celkové voličské základny strany v republice, ještě silnější pozice ve volbách do senátu, na Plzeňské radnici byl po celou meziválečnou éru starostou sociální demokrat Luděk Pík.

⁴⁶ Český statistický úřad. Výsledky voleb do poslanecké sněmovny a senátu Národního shromáždění 1920–1935. Dostupné online: <https://www.czso.cz/csu/czso/vysledky-voleb-do-poslanecke-snemovny-v-letech-1920-2006-n-tgdmp17urw>.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 1

Výsledky voleb do obou komor Národního shromáždění v letech 1920–1935⁴⁷

Rok	Poslanecká sněmovna		Senát	
	ČSR	XIV. volební kraj	ČSR	XII. volební kraj
1920	ČSDSD	ČSDSD	ČSDSD	ČSDSD
	ČSL	ČSL	ČSL	ČSL
	DSDAP	DSDAP	DSDAP	DSDAP
1925	RSZML	ČSL	RSZML	ČSL
	KSČ	ČSDSD	KSČ	ČSDSD
	ČSL	KSČ	ČSL	KSČ
1929	RSZML	ČSDSD	RSZML	ČSDSD
	ČDSDS	ČSL	ČDSDS	ČSL
	KSČ	KSČ	ČSNS	RSZML
1935	SDP	SDP	SDP	SDP
	RSZML	ČSDSD	RSZML	ČSDSD
	ČSDSD	KSČ	ČSDSD	ČSL

Největší souboj mezi KSČ a sociální demokracií (případně s účastí dalších dělnických stran – národních socialistů a německých sociálních demokratů) proběhl pochopitelně převážně v soudních okresech s rozvinutou průmyslovou výrobou a početným dělnictvem. Baštami KSČ byly soudní okresy Slezská Ostrava, Fryštát, Jablunkov, Bohumín, Český Těšín a Odry. Převážně se jednalo o oblasti s početným polským obyvatelstvem až na soudní okres Odry, který byl jediným soudním okresem s německým obyvatelstvem, kde KSČ získala silnější postavení (kolem 10 % volebních hlasů). Dominujícími stranami v soudním okrese Odry však byly německé nacionální strany (Německá nacionální strana a Německá křesťansko sociální lidová strana, v roce 1935 Sudetoněmecká strana, ve všech meziválečných volbách měly tyto strany dohromady minimálně 60 % voličů).

Podobně tomu bylo na Jablunkovsku a Těšínsku, kde měly nejsilnější postavení polské strany (v roce 1925 získalo uskupení polských stran s názvem Polský lidový a dělnický svaz na Jablunkovsku téměř 57 % hlasů voličů, zatímco komunisté jako druhá nejsilnější strana 23 % hlasů, na Těšínsku polský svaz 35 % zatímco KSČ necelých 20 %). V dalších soudních okresech se silnou polskou menšinou (Fryštát a Bohumín) byli silnější komunisté než polské nacionální strany (např. v roce 1925 Fryštát 30:28 %, Bohumín 26:16 %). Sociální demokracie získala v těchto soudních okresech s polským obyvatelstvem ve 20. letech maximálně 10 % voličských hlasů. Teprve ve volbách v roce 1935 překročily

⁴⁷ Český statistický úřad. Výsledky voleb do poslanecké sněmovny a senátu Národního shromáždění 1920–1935. Dostupné online: <https://www.czso.cz/csu/czso/vysledky-voleb-do-poslanecke-snemovny-v-letech-1920-2006-n-tgdmp17urw>.

volební výsledky tuto hranici (Fryštát 16 %, Český Těšín 13 %, Bohumín 14 %) nebo se jim alespoň přiblížily (Jablunkov 9 %). I v těchto volbách však měla KSČ v těchto soudních okresech lepší výsledky než sociální demokracie (Bohumín 21 % Český Těšín 17 % Fryštát 27 %, Jablunkov 20 %). V oderském soudním okrese získávala německá sociální demokracie 5 až 8 % hlasů, zatímco česká sociální demokracie nedosáhla ani na 1 %.

Nejvlivnější baštou KSČ na území s převažujícím českým obyvatelstvem představovala Slezská Ostrava, kde komunisté vítězili často i v komunálních volbách. Ve volbách do poslanecké sněmovny zde vyhrála KSČ ve volbách v roce 1925 (cca 31:22 % pro ČSDSD, 10 % pro ČSL a 9 % pro ČSND) a v roce 1935 (cca 30:19 % pro ČSDSD, 14 % pro Národní sjednocení a 12 % pro ČSNS). V roce 1929 jen těsně zvítězila ve slezskoostravském soudním okrese sociální demokracie (25:23 pro KSČ, 19 % pro ČSND a 10 % pro ČSNS). Výsledky ostatních stran ukazují, že vedle ideologického boje zde byla druhým nejsilnějším tématem národnostní otázka.

Podobně vyrovnaný souboj jako ve Slezské Ostravě, avšak tentokrát ve prospěch sociální demokracie, proběhl v soudním okrese Frydek. Poměrně vyrovnaný výsledek byl mezi oběma stranami v letech 1925 a 1935 (v obou volbách takřka shodný poměr 25:21 % ve prospěch ČSDSD), zatímco ve volbách v roce 1929 zvítězila poměrně jednoznačně sociální demokracie (33:17).

Baštami sociální demokracie byly soudní okresy Bílovec, Klimkovice, Příbor a zejména soudní okresy Místek a Moravská Ostrava, jako centrum politického života oblasti. Významných výsledků dosáhla sociální demokracie ještě v blízkých soudních okresech tvořících širší zázemí ostravské průmyslové oblasti: Frenštátsko, Rožnovsko, Novojičínsko (které však mělo rovněž svůj vlastní průmysl). Poměrně slušné zastoupení dokázala sociální demokracie získat i na Hranicku a spíše zemědělském Vsetínsku. Sociální demokracie se dokázala prosadit ve venkovských okresech, kde KSČ získávala pouze malou podporu (na Frenštátsku, Příborsku, Rožnovsku 5–8 %, Hranicku, Novojicíku, Valašskomeziříčku kolem 3–5 %). Pouze na Vsetínsku dosahovali komunisté přes 10 % volebních hlasů.

Německá sociální demokracie měla nejsilnější postavení v soudním okrese Vrbno, kde získala ve volbách v letech 1925 a 1929 téměř polovinu všech volebních hlasů (cca 45 %), zatímco v roce 1935 „jen“ 30 % a skončila druhá za Sudetoněmeckou stranou (52 %). Třetinu voličů měli němečtí sociální demokraté v soudním okrese Krnov, pětinu až čtvrtinu hlasů v Albrechticích, Jindřichově, Horním Benešově a Vítově, osminu až desetinu ve Fulneku, Hlučíně, Novém Jičíně a Osoblaze. V soudních okresech Odry a Opava nepřekonala strana 10 % hranici voličských hlasů. Téměř likvidační odliv voličů zaznamenala strana ve 30. letech v souvislosti s nástupem Sudetoněmecké strany. Ve volbách v roce 1935 skončila sice německá sociální demokracie v mnoha soudních okresech hned druhá za SdP, avšak mohlo to být až s šestinásobně nižším počtem hlasů.

Poměrně malou podporu měly dělnické strany na Hlučínsku (do 7 %) a Osoblážsku (pouze v roce 1929 získala DSDAP téměř 13 %, jinak se výsledky této strany držely pod 10 %, u KSČ do 5 %, u ČSDSD do několika desetin procenta).

V Opavském soudním okresu byly voličské hlasování rozloženy do velkého množství stran. Nejsilnějšími stranami byly ve 20. letech Česká strana lidová (1925 přes 19 % a 1929 přes 15 % hlasů) a Německá křesťansko sociální strana (cca 13 % v obou volbách). Sociální demokracie zde získávala 10 až 15 % hlasů, což z ní zpravidla dělalo druhou (1929) nebo

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 1

třetí (1925, 1935) nejsilnější stranu v okrese. Národní socialisté zde získávali podporu přibližně desetiny voličů. Německá sociální demokracie cca čtyři až osm procent, zatímco KSČ zde získala maximálně tři procenta volebních hlasů.⁴⁸

Výsledky voleb do poslanecké sněmovny Národního shromáždění v letech 1925, 1929, 1935⁴⁹

Soudní okresy	Národnost ⁵⁰	Sídlo soudního okresu
kde měla silné postavení KSČ	česká	Slezská Ostrava, Frýdek
	německá	Odry
	polštá	Bohumín, Český Těšín, Fryštát, Jablunkov
kde zvítězila ČSDSD (ve volbách 1925, 1929, 1935)	česká	Bílovec, Frenštát p. R. (jen 1929), Frydek, Klimkovice, Místek (jen 1929, 1935), Moravská Ostrava, Nový Jičín (jen 1929), Příbor, Slezská Ostrava (jen 1929)
kde měla ČSDSD vlivné postavení	česká	Hranice, Rožnov p. R., Valašské Meziříčí, Vsetín
kde měla silné postavení DSDAP (platí jen pro 1925, 1929)	německá	Albrechtice, Fulnek, Horní Benešov, Jindřichov, Krnov, Vítkov, Vrbno
kde ani KSČ ani ČSDSD a DSDAP nezískávala ve volbách výraznou podporu	smíšená	Opava
	německá	Hlučín, Osoblaha

Sociální demokracie měla silný vliv v závodech moravské části ostravské průmyslové oblasti (Vítkovické horní a hutní těžířstvo), jako i mocenské v obecní samosprávě (Jan Prokeš a po něm Josef Chalupník byli starosty velké Ostravy, dále měli hlavní slovo v šesti obcích ve slezskostravském obvodu a třech obcích na Karvinsku) a ve státních orgánech (policejní ředitel dr. Bača). Baštou sociální demokracie byly zejména Vítkovické železárnny (v roce 1930 z 19000 zaměstnanců jen 79 členů KSČ), Drátovna Bohumín Báňské a hutní společnosti, Manesmannova rourovna ve Svinově. Volila ji také značná část dělníků-domkařů z venkova, vlastnící kolem dvou hektarů půdy a představující konzervativní složku dělnictva. Po celém volebním kraji získávala strana své voliče ve všech volbách, protože těžila z dlouhodobé tradice v kraji.⁵¹

48 Výsledky voleb do poslanecké sněmovny 1920–2006. Příloha 7. Výsledky hlasování podle okresů v letech 1920–1946, Český statistický úřad. Dostupné online: <https://www.czso.cz/csu/czso/vysledky-voleb-do-poslanecke-snemovny-v-letech-1920-2006-n-tgdmpl7urw>, s. 63, 93, 124.

49 Výsledky voleb do poslanecké sněmovny 1920–2006. Příloha 7. Výsledky hlasování podle okresů v letech 1920–1946, Český statistický úřad. Dostupné online: <https://www.czso.cz/csu/czso/vysledky-voleb-do-poslanecke-snemovny-v-letech-1920-2006-n-tgdmpl7urw>, s. 63, 93, 124.

50 V tabulce je ve sloupci národnost myšlena dominantní, převažující, výrazná národnost v daném soudním okrese.

51 O. KÁŇA, *KSČ na Ostravsku v bojích na obranu republiky proti nebezpečí fašismu a války (1934–1938)*, Ostrava 1962, s. 51–55.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 1

Naopak komunistická byla vlivem nedostatku doplňujících příjmů obživy slezská a karvinská část revíru. Zde měla KSČ třináct místních organizací, dvanáct závodních buněk na všech šachtách Larisch-Mönnicha a České obchodní společnosti, třech dolech Báňské a hutní společnosti (Gabriela, Barbora, Hohenegger) a na státním dole Václav. Na všech uhelných závodech v této oblasti, v Larischově pivovaru v Karviné, v Jäckelově železárnách a koksovñ Žofie měla strana své odborové skupiny. V patnácti obcích měla své zastoupení v obecních zastupitelstvech, z toho nejsilnější v Lazích a Orlové (po 10 členech z 36), dále v Dolní, Prostřední i Horní Suché (8, 9, 7 členů z 30), Albrechticích (9 z 24) a ve Stonavě (7 z 28), nikde však netvořila většinu.

Na Bohumínsku se komunisté opírali o dvanáct místních organizací s 31 uličními buňkami, o závodní buňky v Hahnových železárnách, drátovně Báňské a hutní společnosti v Pudlově a v bohumínských chemických závodech, rudé odbory v pudlovské drátovně, v Larischově továrně na sodu v Petrovicích a Fantových chemických závodech v Bohumíně. V obecních zastupitelstvech spolurozhodovali komunisté v Dětmarovicích, Lutyni, Rychvaldu a Vrbici.

Ve slezskostravském obvodu měla strana dvanáct místních organizací s patnácti uličními buňkami a šestnáct buněk závodních, početně zastoupení v obecních zastupitelstvech v Kunčičkách a Muglinově (9 členů), Michálkovicích (8) a Hrušově (5). V rámci Velké Ostravy vliv komunistické strany slábl směrem na západ. V Moravské Ostravě měla strana sedm místních organizací s deseti uličními buňkami a jedenácti buňkami závodními, ve Vítkovicích bylo šest místních organizací se šesti buňkami a dvanáct buněk závodních, ve Svinově jen jedna místní organizace se třemi buňkami a jedna buňka závodní.⁵²

Na Frýdecku byla jednou z bašt komunistické strany obec Baška, kde komunisté ve 20. letech obsazovali místo starosty. Po obecních volbách v roce 1931 se však proti deseti kandidátům KSČ postavilo třináct ostatních stran a zvolili starostou lidovce a jeho místostarosty sociálního demokrata a národního socialistu.⁵³ I přes značný pokles volebních hlasů v obecních volbách v roce 1931 zůstala sociální demokracie nejsilnější politickou stranou v okrese Frýdek (téměř 7000 hlasů, oproti volbám v roce 1927 však o 1000 hlasů méně). Druhou nejsilnější stranou byli komunisté (přes 5000 hlasů), dále agrárníci (téměř 3500 hlasů, nárůst oproti volbám v roce 1927 o 700 hlasů) a lidovci (přes 3000 hlasů). Oproti volbám v roce 1927 posilyly v obecních volbách občanské strany, nejvíce národní demokraté (o 725 hlasů z 1194 na 1919 hlasů).⁵⁴

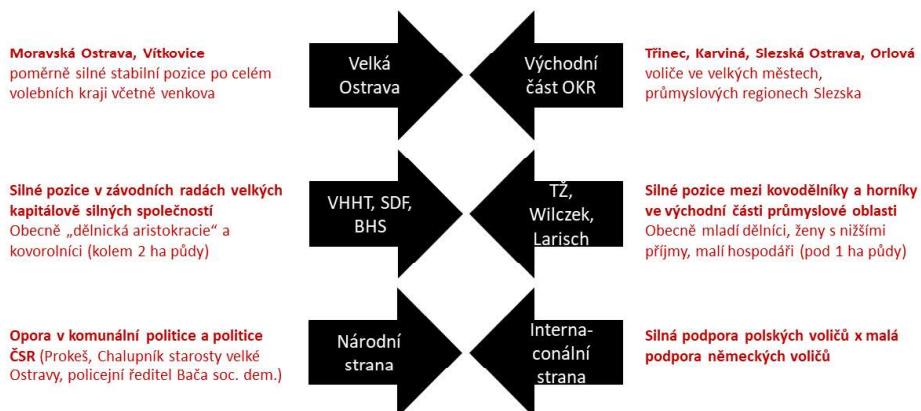
⁵² O. KÁŇA, KSČ na Ostravsku, s. 51–55.

⁵³ Bašty komunistů padají, Moravskoslezský deník, 4. 12. 1931, s. 3.

⁵⁴ AMO, Sbírka Josefa Pergla, č. kart. 69, sign. 561. Novinový výstřížek z Moravskoslezského deníku s názvem Po nedělních obecních volbách. Bez datace a strany.

ČSDSD vs. KSČ

Zkratky: VHHT = Vítkovické horní a hutní těžířstvo, SDF = Severní dráha Ferdinandova, BS = Bánská a hutní společnost, TŽ = Třinecké železárny

Předním tiskem sociálně demokratické strany byl Duch času, zatímco komunisté vydávali v Ostravě již několikrát zmínovaný Dělnický deník, Glos Robotniczy⁵⁵, v první polovině 20. let Der Kampf a dále také ve 20. letech komunistické noviny pro Slovensko – Hlas ľudu, Pravda chudoby a Munkás.⁵⁶

Osobnosti

Jak už bylo řečeno, v řadách tzv. centralistů stáli především profesionální odboroví předáci, jako byl Petr Cingr, Vojtěch Brda, Josef Pergl a Josef Šavel na Ostravsku, Rudolf Merta, František Antonín Jura v Brně nebo železniční odborář Vilém Brodecký a tajemník odborového svazu kovodělníků Jindřich Hornof. Kromě Petra Cingra a Jindřicha Hornofa, kteří byli poslanci říšské rady (Cingr 1897–1918, Hornof 1907–13), neměl nikdo z nich před rokem 1918 politické zkušenosti. Avšak i Petr Cingr byl více odborář než politik a tvrzení, že stál v čele centralistického směru, je zcela mylný. Nicméně právě on se stal ve volbách v roce 1911 jediným zvoleným poslancem za Českou sociálně demokratickou stranu v Rakousku (takzvané centralisty). Hornof byl vedle poslance také pokladníkem strany, avšak v roce 1913 ho postihla mrtvice a způsobená zdravotní omezení ho již do vysoké politiky nepustily. Tajemníkem centralistů ve Vídni byl Karol Svetlík.

⁵⁵ První číslo vyšlo 1. 1. 1920 jako orgán polské sociální demokracie v Moravské Ostravě. Od r. 1921 se stal orgánem KSČ. Vycházel týdeník v Moravské Ostravě, poté v Doubravě, Karviné a v Českém Těšíně. Od 12. 9. 1930 nesl název Glos robotniczy i włościanski. Redaktory byli například K. Śliwka, F. Kraus, A. Kaleta, S. Kaluža... M. BORÁK – D. JANÁK, Přehled dějin KSČ, s. 76.

⁵⁶ K. JIRÍK a kol., *Dějiny Ostravy*, s. 316.

Představitelé autonomistů a centralistů

Oblast	Autonomisté		Centralisté	
	Politická organizace	Odbory	Politická organizace	Odbory
Centrum (Praha/Vídeň)	Antonín Němec František Šoukup Bohumír Šmeral	Rudolf Tayerle Antonín Hampl Karel Brožík	Viktor Stein Karol Svetlík	Vilém Brodecký
Ostrava	Jan Prokeš Josef Chalupník Zikmund Witt	Josef Koukal Topinka	Petr Cingr, Josef Pergl, Josef Šavel, Vojtěch Brda , Beneš	
Brno	Josef Hybeš, Karel Vaněk Vlastimil Tusar		Edmund Burian Augustin Skaunic	Rudolf Merta, František Antonín Jura

Vstoupili do KSČ

Personální situaci mezi zastánci levice po válce popsal Hynek Kožušník tak, že Petr Cingr zemřel, „*druhý jeho druh tajemník horníků Josef Šavel vrátil se ze svět. války s podlomeným zdravím a odešel do ústraní. Tajemník Koukal přešel k soc. dem. Brda ze setračnosti zůstal. Odešel s likvidátorem Bubníkem. Mladý a nadějný hornický tajemník Jan Červenka byl intrikami vyštíván.*“⁵⁷

Po vytvoření samostatného poslaneckého klubu ČSDSD (levice) a později KSČ zůstali všichni tři poslanci (Prokeš, Chalupník, Černý) a jeden senátor (Witt) sociální demokracie za Ostravsko v klubu mateřské strany a ke KSČ se nepřipojili. Všichni čtyři patřili mezi zastánce autonomistů na Ostravsku. Na rozdíl od nich čelní představitelé centralistů (Šavel, Brda, Pergl) do KSČ vstoupili. Jediný centralista v senátu za Ostravsko Petr Cingr zemřel v listopadu 1920 v sanatoriu ve Vídni. Do rozkolu v sociální demokracii tak již nezasáhl. Na základě studia pramenů se však zdá, že by se ke KSČ nepřiklonil. Ve svých posledních vystoupeních varoval před bolševickou revolucí⁵⁸ a prosazoval změnu společenského a hospodářského rádu cestou postupnou a rozumnou.⁵⁹ Hynek Kožušník zaznamenal vzpomínu: „*Na schůzi horníků na jámě František volal horník Piastko: „Chceme sovětskou republiku.“ Přítomný Cingr zapřísáhal, aby zachovali klid. „Takové poslance nepotřebujeme!“ Cingr prý plakal.*“⁶⁰

Tvrzení, že centralisté vstoupili do KSČ, zatímco autonomisté zůstali nadále pravověrnými sociálními demokraty, na Ostravsku zcela platí. Jedinou výjimkou byl pravděpodobně centralista Beneš, jak se o tom dozvídáme na stránkách tisku: „*Vystoupení*

57 AMO, Pozůstalost Hynka Kožušníka, č. kart. 2, Horníci odmítlí sestátnění, a žádali socialisaci dolů, stránky nečíslovány.

58 Zemský archiv v Opavě, Policejní ředitelství v Moravské Ostravě (dále jen PŘMO), č. kart. 1164, sign. 2192, inv. č. 611, Na táboru lidu 1. 12. 1918.

59 ZA Opava, PŘMO, č. kart. 1169, sign. 855, inv. č. 1754, Na májových slavnostech 1920.

60 AMO, Pozůstalost Hynka Kožušníka, č. kart. 2, Horníci odmítlí sestátnění.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 1

soudruha Beneše pro pravice má zvláštní příchuť v tom, že je to (až do odchodu na vojnu) bývalý centralistický redaktor. Až dosud totiž soudruzi z pravice i národní sociálové informovali své lidé tvrzením, že levici dělají centralisté. Jak vidět, mezi exponenty pravice jsou i bývalí centralisté.⁶¹

Cingrovi nejbližší spolupracovníky (Šavla, Brdu a Pergla) přivedlo do KSČ pravděpodobně jejich internacionální smýšlení, životní zkušenost odborových předáků, kteří museli takřka každý den řešit palčivé problémy svých druhů, a lákala je představa dovršení sociální revoluce. Vojtěch Brda například během májových slavností 1920 vysvětloval, že dělníci bojovali za osmihodinovou pracovní dobu, rovnoprávnost a zrušení soukromokapitalistického rádu. Prvních dvou požadavků bylo dle něj prakticky dosaženo, třetí musí ještě dělnictvo vybojovat „cestou evoluční“.⁶² I když v této chvíli mluvil ještě o cestě evoluční (pod vlivem Cingra?), snad vlivem frustrace nad ztrátou revolučnosti sociální demokracie se přidal společně se svými druhy ke KSČ. Je však třeba hned zároveň dodat, že ani jeden z nich nepatřil mezi radikální představitele KSČ. Brda byl mnohokrát kritizován za svůj mírný „sociálnědemokratický“ přístup a několikrát ze strany vystoupil, například v souvislosti s Bubníkovou aférou v roce 1925, kdy vstoupil do jím založené Nezávislé komunistické strany Československa. Pergl byl odstraněn v souvislosti s dovršením bolševizace strany na počátku 30. let (viz níže). Šavel díky zdravotním komplikacím hned na počátku 20. let odešel do Kunčic pod Ondřejníkem, kde vykonával funkci ředitele hornické ozdravovny. Do politiky zasáhl výrazněji až za okupace, kdy byl účastníkem komunistického odboje se svým zetěm a dcerou. Zemřel v koncentračním táboře v Dachau.

Krajská konference z roku 1926 kritizovala personální složení v komunistické straně v kraji slovy: „60 % (příslušníků KSČ – pozn. SK) tvoří bývalí příslušníci sociálně demokratictí, kteří přinesli s sebou do strany sice velmi cenné organizační schopnosti a zkušenosti, ale na druhé straně zvyky staré ideologie II. internacionály. Na Ostravsku do vzniku komunistické strany nebylo vlastně politického hnuti. Bylo zde hnuti pouze odborové, politické strany byly přívěskem odborových organizací a zbytek této neblahé tradice objevuje se dosud u jednotlivých příslušníků našeho kraje.“⁶³

Z tohoto důvodu byli na Ostravsko posíláni noví dělničtí funkcionáři: Josef Kotas, Josef Tesla, Evžen Valčák, František Šimčík, Václav Veselý, Josef a František Bílkovi, Albert Kučera a další. Klement Gottwald působil na Ostravsku v letech 1924 až 1926 jako redaktor slovenských listů. Dále tu byli ještě redaktor Eduard Urx a trvale působící tajemníci Karol Śliwka, Fryderyk Kraus a Pawol Klus.⁶⁴

Ještě před bolševizací strany se již na Ostravsku objevovaly vážné spory a napětí mezi stranickým a odborovým vedením, které nabývalo často forem vzájemných osobně zaměřených inverktiv, nezřídka vedených na úrovni stranických a odborových konferencí i zástupců ÚV KSČ (13. 3. 1927 mimořádná krajská konference v Moravské Ostravě;

61 Moravští exponenti pravice, Dělnický deník, roč. III. č. 161, 20. 6. 1920, s. 3.

62 ZA Opava, PŘMO, inv. č. 1754, č. kart. 1169, sign. 855.

63 Zpráva ku konferenci XVIII. Krajské organizace KSČ v Moravské Ostravě 13. a 14. 11. 1926. Převzato z Milada PURK YŇOVÁ, *Význam V. sjezdu KSČ pro vítězství marxisticko-leninského směru v ostravské krajské organizaci*, in: Ostrava. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města 10, Ostrava 1979, s. 59–60.

64 Tamtéž, s. 59.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 1

22. 5. 1927 konference hornických funkcionářů MVS – kde byly odboráři kritizováni za malou politickou činnost a zároveň se odboráři ohradili proti zasahování do odborové činnosti).⁶⁵

Proces bolševizace v komunistickém vedení zastihl Ostravsko v probíhajících bojích horníků za lepší mzdy, kterému se místní (nejen) komunističtí předáci zcela věnovali i na úkor rozkolu ve straně. Převládal umírněný přístup. Teprve v listopadu 1928 vystoupil Eduard Urx v Dělnickém deníku proti „Jílkovskému oportunismu“ na jehož stranu se postavil ostravský krajský výbor. Pro posílení marxisticko-leninského směru byli na Ostravsko posláni další agitátoři Vojtěch Dolejší (organizační tajemník KV KSČ), Karel Černocký (tajemník komunistické mládeže), Josef Teringel (tajemník krajského sekretariátu pro vedení německé agendy), vypomáhali i další dřívější ostravští tajemníci a redaktoři: Bruno Köhler, Václav Kopecký a Rudolf Slánský. Do Vítkovických železáren zavítal na diskuzi i Klement Gottwald. V lednu 1929 na mimořádné krajské konferenci byla přijata rezoluce navržená Janem Švermou, která znamenala porážku dřívějšího Jankova vedení a nasměrovala komunistickou stranu k bolševizaci.⁶⁶ I na Ostravsku tak zvítězila Gottwaldova klika. Následoval odliv členů strany. Herlinger s Peterem se odmítli podřídit novému vedení strany a byli ze strany vyloučeni jako likvidátoři. Poslanec Peter poté přešel (po návratu z pětiměsíčního pobytu ve vězení) do sociální demokracie. Velkou ranou pro komunisty bylo odstoupení z kandidátky do voleb ve Slezské Ostravě R. Štabla, který byl dosud prvním náměstkem ve Slezské Ostravě a působil v KV KSČ jako jedna z vlivných osobností.⁶⁷ Bývalý krajský tajemník strany Jan Janek vystoupil ze strany a nalezl si soukromé zaměstnání. Na jeho místě se vyštírdali v rychlém sledu Čeněk Hruška, Oldřich Hlas a Josef Hrubý a nakonec tuto funkci vykonával několik let Alexandr Bubeníček. Odchod členů po bolševizaci se netýkal pouze stranických špiček. V roce 1929 se rozpadla dosud nejsilnější organizace celého kraje v Odrách (v závodu Optimus), která měla cca 400 členů. Vyloučen byl tajemník lučebníků Olivka, který byl společně se senátorem Herlingarem, J. Juszkiwiczem a členem závodního výboru ve Vítkovických železárnách Volným, stoupencem Haise v rozkolu komunistického odborového hnutí.⁶⁸ Herlinger, Juszkiwicz ještě se Škanderou založili vlastní tisk a pomocí letáků se pokoušeli získat vliv mezi dělníky, avšak byli poraženi ve volbách do závodní rady Vítkovických železáren. Perglovi bylo nabídnuto místo vedení vnitřní správy ústředí Rudých odborů, což odmítl a začátkem roku 1931 se se stranou definitivně rozešel.⁶⁹

Zajímavé hodnocení odpůrců bolševizace napsal ve svých vzpomínkách Vojtěch Dolejší: „*Nelze se domnívat, že již od samého počátku sledovali nějaké zákeřné cíle proti revolučnímu hnutí... Oni sami prohlašovali, že komunistická strana není vlastně nic jiného, než bývalá sociální demokracie, pokud ještě byla revoluční stranou... Takoví jako Peter, Herlinger a podobně i ostravský odborový tajemník Pergl, chtěli být pouze starými sociálními demokraty... a nechtěli být revolucionáři. Když potom KSČ pod novým vedením*

65 Tamtéž, s. 66.

66 Tamtéž, s. 78–81.

67 M. PURKYŇOVÁ, *Význam V. sjezdu KSČ*, s. 86.

68 Všichni byli vyloučeni z KSČ na schůzi KV 18. května 1929.

69 V. DOLEJŠÍ, *Ze vzpomínek*, s. 260, 262 a 264; M. PURKYŇOVÁ, *Význam V. sjezdu KSČ*, s. 88–89.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 1

prosazovala revoluční politiku, oni s takovou politikou nemohli souhlasit.“⁷⁰

Zastánci nového vedení zřídili v březnu 1929 na Ostravsku protifašistický výbor v čele s Josefem Kotasem. Velkou úlohu údajně sehrály výbory komunistické mládeže, které iniciovaly stávky proti „teroru dozorců a úředníků, proti bezdůvodnému propouštění, za novou kolektivní smlouvu i proti imperialistické válce a nebezpečí fašismu“. Strana obnovovala činnost závodních buněk ve Vítkovických železárnách a mezi železniciáři, kde byli dosud velmi slabí. Velké agitační úsilí vykonali soudruzi Urx, Huška, Śliwka, Kotas, Tesla, Matušek, Šimčík, Kučera. Do Rudých odborů přišel na Ostravsko pracovat poslanec Gustav Kliment.⁷¹

Na přelomu 20. a 30. let tak byla učiněna výrazná personální proměna špiček na Ostravsku. Bývalí centralisté, kteří vstoupili do komunistické strany, byli z politického života odstraněni a jejich vliv byl nadále již jen velmi sporadicky. Pergl a Brda se pokusili založit vlastní časopisy (Pergl Pochodeň, časopis komunistické opozice, Brda Cingrův odkaz), popř. stranu (Pergl se pokusil založit stranu Socialistické sjednocení), avšak ani v jednom z případů neuspěli.⁷² Pokud si bývalí centralisté zachovali nějaký vliv, bylo to pravděpodobně pouze na nižších stranických pozicích.

Centralists = Communists? Example of Ostrava region (Summary)

Social Democracy in the region won all the elections against the Communists and held its positions in the most important judicial districts (Moravská Ostrava, Frydek, Místek, Nový Jičín), municipalities (Velká Ostrava, Vítkovice) and the largest companies (especially in Vítkovice Ironworks). It was also able to gain relatively strong positions in rural judicial districts. In the German-speaking districts, the German Social Democrats also retained a significant influence in the 1920s. The Communist Party had an influence in the industrial centres with a high concentration of (predominantly workers) the population (judicial districts of Moravská and Slezská Ostrava, Bohumín, Fryštát, Klimkovice, Frýdek-Místek and Český Těšín). From the point of view of the national composition, the Communist Party (CPC) gained its most prominence in the districts with the Polish population (Jablunkov, Těšín, Bohumín, Fryštát), Silesian Ostrava and, to a large extent, the Frýdek region. Among the German voters, the CPC gained more support only in the Odry region and rather in the rural districts in the Vsetín region. The CPC had a relatively little influence mainly in agricultural areas or in predominantly German areas.

Although the claim „Centralists = Communists and Autonomists = Social Democrats“ is not applied on a nationwide basis because, amongst the Autonomists in particular, there are the leading representatives of the Communist Party (Šmeral), it can be applied in the Ostrava region. Apart from some exceptions (Cingr, Beneš), the Centralists were more likely to enter the Communist Party (Pergl, Šavel, Brda), while the Autonomists (Prokeš, Chalupník) remained faithful to the Social Democracy. However, the leading Centralists were removed from the political life, as a result of the party’s Bolshevikization, in the early 1930s at the latest (Brda 1925, Pergl 1931). Together with the Centralists, all the opponents of the Bolshevikization, including the Regional Secretary Janko, were removed. Figures dedicated to the new Bolshevik leadership were installed in the most important positions in the region.

70 V. DOLEJŠÍ, *Ze vzpomínek*, s. 261.

71 M. PURKYŇOVÁ, *Význam V. sjezdu KSČ*, s. 87 a 90.

72 T. FEIXOVÁ, *Vojtěch Brda a Karel JIŘÍK, Josef Pergl*, Biografický slovník Slezska a severní Moravy, Nová řada, Sešit 5 (17), Ostrava 2004, s. 113–114.